

College voor Toetsen en Examens

NEDERLANDSE TAAL REFERENTIELEVEL 3F

SYLLABUS CENTRAAL EXAMEN MBO

Ingangsdatum 1 augustus 2018

© 2017 College voor Toetsen en Examens mbo, Utrecht.

Alle rechten voorbehouden. Alles uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen, of enige andere manier zonder voorafgaande toestemming van de uitgever.

CvTE Syllabuscommissie Nederlandse taal 3F mbo

Voorzitter: Dr. Jacqueline Evers-Vermeul (Universiteit Utrecht)

Secretaris: Drs. Inge van Meelis (ITTA – Universiteit van Amsterdam)

Toetsdeskundige: Corien Stevens, MA (Cito)

Lid: Christianne Alberts

Lid: Willy Korteweg

Lid: Denise Reemnet

Lid: Ardjan van Straaten

Lid: Sandra Triou

Inhoud

	Voorwoord	3
1	Opbouw van deze syllabus	4
2	Formele inkadering	5
3	Niveau 3F	7
4	Lezen in het centraal examen	9
5	Luisteren in het centraal examen	21
	Bijlage 1: Referentieniveaus taal – Lezen zakelijke teksten	29
	Bijlage 2: Referentieniveaus taal - Luisteren	31

Voorwoord

Deze syllabus bevat de exameneisen voor het centraal examen Nederlandse taal 3F. De syllabus stelt docenten in staat zich een beeld te vormen van wat in dit centraal examen wel en niet gevraagd kan worden. De syllabus is bedoeld als hulpmiddel voor de voorbereiding op dit examen. De inwerkingtreding van deze syllabus is 1 augustus 2018. De syllabus is van kracht totdat een nieuwe syllabus deze vervangt.

In het Besluit referentieniveaus Nederlandse taal en rekenen (Staatsblad 17 juni 2010, nr. 265) zijn de referentieniveaus vastgesteld en is bepaald dat de referentieniveaus 3F Nederlandse taal en rekenen gelden. In het centraal examen Nederlandse taal zal conform het referentieniveau 3F centrale examinering plaatsvinden voor de vaardigheden "lezen" en "luisteren".

Deze syllabus geeft een toelichting op de examenonderwerpen die centraal geëxamineerd worden. De syllabus kan informatie over een of meer van de volgende onderwerpen bevatten:

- specificaties van examenstof;
- begrippenlijsten;
- bekend veronderstelde voorkennis;
- voorbeeldopgaven;
- toelichting op de vraagstelling.

Overige aspecten die de afname van het centraal examen betreffen, zoals protocollen voor afname, de toegestane hulpmiddelen, regels over aanpassingen voor kandidaten met een handicap, regels voor omzetting van scores in cijfers, de aard, de vorm en de tijdsduur van het examen worden door het College voor Toetsen en Examens bij regeling vastgesteld. Betrokkenen worden hierover tijdig via www.examenbladmbo.nl geïnformeerd.

De functie van een syllabus is docenten in staat te stellen zich een beeld te vormen van wat in het centraal examen wel en niet gevraagd kan worden. Een syllabus is dus niet een volledig gesloten en afgebakende beschrijving van alles wat op een examen zou kunnen voorkomen. Het is mogelijk, al zal dat maar in beperkte mate voorkomen, dat in een centraal examen ook iets aan de orde komt dat niet expliciet is benoemd in een syllabus, maar dat naar het algemeen gevoel daarvan in het verlengde ligt. Een syllabus is zodoende een hulpmiddel voor de voorbereiding op een centraal examen. Maar hij kan ook behulpzaam zijn voor producenten van leermiddelen, voor toetsconstructeurs en voor nascholingsinstanties.

Drs. P.J.J. Hendrikse
Voorzitter College voor Toetsen en Examens

1 Opbouw van deze syllabus

Hoofdstuk 2 beschrijft de wetten en regelingen waarop het centraal examen *mbo Nederlandse taal Referentieniveau 3F* is gebaseerd, inclusief de thema's die in het examen aan bod komen. Hoofdstuk 3 maakt duidelijk hoe niveau 3F zich verhoudt tot de niveaus 2F en 4F en geeft daarmee een beschrijving van wat typerend is voor niveau 3F. De twee hoofdstukken daarna gaan dieper in op de twee vaardigheden die met het centraal examen getoetst worden: *lezen* in hoofdstuk 4 en *luisteren* in hoofdstuk 5. Bijlage 1 en 2 geven tot slot de integrale tekst weer van de onderdelen *lezen* en *luisteren* in het Referentiekader.

2 Formele inkadering

Deze syllabus beschrijft het centraal examen *mbo Nederlandse taal Referentieniveau 3F*. De inhoud van dit examen is in ieder geval aan de volgende drie formele kaders gebonden:

1. het *Examen- en kwalificatiebesluit beroepsopleidingen WEB* (zie <http://wetten.overheid.nl/BWBR0027963/2016-08-01>);
2. de *Regeling examinering Nederlandse taal beroepsopleidingen WEB* (zie <http://wetten.overheid.nl/BWBR0035256/2014-08-01>);
3. het *Besluit referentieniveaus Nederlandse taal en rekenen* (zie <http://wetten.overheid.nl/BWBR0027879/2014-08-01>).

In dit hoofdstuk komt aan bod hoe elk van deze besluiten/regelingen de invulling van het centraal examen afbakt.

2.1 Nederlandse taal als generiek examenonderdeel

Artikel 3 van het *Examen- en kwalificatiebesluit beroepsopleidingen WEB* legt vast dat *Nederlandse taal* een van de generieke examenonderdelen is. Nederlands is dus een examenonderdeel voor alle mbo-opleidingen. Artikel 5 van dit besluit bepaalt dat Nederlands gedeeltelijk centraal geëxamineerd moet worden.

2.2 Verdeling van onderdelen over centrale en instellingsexamens

De *Regeling examinering Nederlandse taal beroepsopleidingen WEB* specificeert welke onderdelen op het mbo geëxamineerd worden: mondelinge taalvaardigheid (gesprekken, luisteren en spreken), lezen van zakelijke teksten, schrijven en begrippenlijst en taalverzorging. Volgens artikel 2 van deze regeling omvat het centraal examen Nederlands de onderdelen *lezen van zakelijke teksten* en *luisteren*. De overige onderdelen maken deel uit van het instellingsexamen.

De focus op zakelijke teksten impliceert dat er bij het centraal examen geen fictionele, narratieve en literaire teksten aan bod komen. Luisteren omvat het beluisteren van audiofragmenten en het beluisteren en bekijken van audiovisuele fragmenten (zogenoemde kijkluisterfragmenten). In de praktijk is ervoor gekozen om de verdeling van lees- en (kijk)luisteropgaven vergelijkbaar te houden: beide ongeveer 50%.

2.3 Invulling van de onderdelen lezen van zakelijke teksten en luisteren

Het derde formele kader is het *Besluit referentieniveaus Nederlandse taal en rekenen*, dat ook wel het *Referentiekader* of het *Referentiekader Nederlands* wordt genoemd. Hierin is wettelijk vastgelegd naar welke eindtermen verschillende onderwijsniveaus (basisschool, vmbo, mbo, havo, vwo) behoren toe te werken. Dit besluit specificeert voor niveau 3F wat er bij de vaardigheden *lezen van zakelijke teksten* en *luisteren* van mbo-studenten verwacht wordt. Hoofdstuk 3, 4 en 5 gaan hier dieper op in.

2.4 Themakeuze bij de onderdelen lezen van zakelijke teksten en luisteren

Bij de examinering van de vaardigheden *lezen* en *luisteren* wordt zoveel mogelijk gebruik gemaakt van authentieke teksten (of tekstgedeelten) en (kijk)luisterfragmenten. Dat wil zeggen dat teksten niet speciaal voor de examens gemaakt worden, maar dat bestaande teksten of (kijk)luisterfragmenten worden geselecteerd uit kranten en tijdschriften en van televisie, radio of internet. Wel kunnen de teksten licht bewerkt zijn om ze bijvoorbeeld qua lengte geschikt te maken voor het examen.

De thema's van de examenteksten zijn niet strikt vastgelegd. Volgens het Referentiekader moeten studenten op niveau 3F in ieder geval kunnen lezen over onderwerpen uit de (beroeps)opleiding en onderwerpen van maatschappelijke aard (zie paragraaf 3.2). Dit omvat een breed scala aan thema's. Omdat *Nederlandse taal* behoort tot de generieke examenonderdelen (zie paragraaf 2.1) is het wenselijk dat de thema's in het centraal examen relevant zijn voor studenten uit alle mbo-studierichtingen. Daarom is ervoor gekozen om de themakeuze van de teksten en (kijk)luisterfragmenten aan te laten sluiten bij een ander generiek examenonderdeel: loopbaan en burgerschap. De thema's die in het centraal examen aan bod komen zijn dus in principe niet beroepsspecifiek, maar generiek en van maatschappelijke aard.

Loopbaan en burgerschap omvat volgens bijlage 1 uit het *Examen- en kwalificatiebesluit beroepsopleidingen WEB* (eerder genoemd in Hoofdstuk 2) de volgende deelthema's, die dan ook in verschillende constellaties in het centraal examen Nederlands aan bod kunnen komen:

- loopbaan (bijvoorbeeld loopbaanoriëntatie en -ontwikkeling)
- burgerschap, met thema's in
 - o de politiek-juridische dimensie;
 - o de economische dimensie (bijvoorbeeld deelname aan arbeidsmarkt, consument zijn);
 - o de sociaal-maatschappelijke dimensie;
 - o de dimensie vitaal burgerschap (bijvoorbeeld gezondheid, gezondheidsrisico's en leefstijl).

Elk examen biedt meerdere teksten of fragmenten aan, waarbij gestreefd wordt naar diversiteit in onderwerpen. Daarmee kan beter beoordeeld worden of de kandidaat met teksten over verschillende onderwerpen uit de voeten kan, zoals op niveau 3F verwacht mag worden. Deze variatie is ook van belang voor de betrouwbaarheid van het examen. In een examen met slechts één onderwerp zou de bekendheid van de kandidaat met dit onderwerp te veel mee kunnen gaan spelen.

3 Niveau 3F

Dit hoofdstuk bespreekt hoe de niveaubeschrijvingen uit het Referentiekader zijn opgebouwd en gaat kort in op de belangrijkste verschillen tussen de vier niveaus die het Referentiekader onderscheidt (1F, 2F, 3F en 4F). Zo wordt in grote lijnen duidelijk wat niveau 3F voor lezen en luisteren inhoudt en waarin dit niveau zich onderscheidt van de aangrenzende niveaus.

3.1 Beschrijving van de referentieniveaus taal

Het Referentiekader geeft per vaardigheid eerst een algemene beschrijving van de niveaus (zie Bijlage 1 en 2 voor de integrale teksten). Vervolgens gaat het in op de taken die taalgebruikers op de verschillende niveaus moeten kunnen uitvoeren: met *welk type teksten en (kijk)luisterfragmenten* moeten zij uit de voeten kunnen? Daarna volgen de kenmerken van de taakuitvoering, waarin wordt omschreven *wat* taalgebruikers met die teksten en fragmenten moeten kunnen, oftewel *welke deelvaardigheden* zij zouden moeten beheersen. Deze beschrijvingen in het Referentiekader laten zien hoe de niveaus 1F, 2F, 3F en 4F zich tot elkaar verhouden.

3.2 Wat is niveau 3F?

Het 3F-niveau is typerend voor een vaardig taalgebruiker, die zich goed kan redden als zelfstandig beroepsbeoefenaar of als beginnend hbo-student. Niveau 2F wordt beschouwd als het minimumniveau om goed te kunnen participeren in de samenleving en op de arbeidsmarkt. Uit de algemene omschrijvingen bij lezen en luisteren valt op te maken wat niveau 3F inhoudt.

Algemene omschrijving Lezen zakelijke teksten

Niveau 1F	Niveau 2F	Niveau 3F	Niveau 4F
Kan eenvoudige teksten lezen over alledaagse onderwerpen en over onderwerpen die aansluiten bij de leefwereld.	Kan teksten lezen over alledaagse onderwerpen, onderwerpen die aansluiten bij de leefwereld van de leerling en over onderwerpen die verder van de leerling af staan.	Kan een grote variatie aan teksten over onderwerpen uit de (beroeps)opleiding en van maatschappelijke aard zelfstandig lezen. Leest met begrip voor geheel en details.	Kan een grote variatie aan teksten lezen over tal van onderwerpen uit de (beroeps)opleiding en van maatschappelijke aard en kan die in detail begrijpen.

Algemene omschrijving Luisteren

Niveau 1F	Niveau 2F	Niveau 3F	Niveau 4F
Kan luisteren naar eenvoudige teksten over alledaagse, concrete onderwerpen of over onderwerpen die aansluiten bij de leefwereld van de leerling.	Kan luisteren naar teksten over alledaagse onderwerpen, onderwerpen die aansluiten bij de leefwereld van de leerling of die verder van de leerling af staan.	Kan luisteren naar een variatie aan teksten over onderwerpen uit de (beroeps)opleiding en van maatschappelijke aard.	Kan luisteren naar een grote variatie aan, ook complexe, teksten over onderwerpen uit de (beroeps)opleiding en van maatschappelijke aard, die ook abstracte thema's kunnen behandelen.

Vergelijking van de niveaus 1F tot en met 4F in deze tabellen maakt duidelijk dat er een verschuiving optreedt in de *onderwerpen* waar de taalgebruiker mee overweg moet kunnen. Deze onderwerpen verschuiven bij lezen én luisteren van concreet, dichtbij en bekend op 1F, naar gevarieerd en abstract op 4F. Op dit laatste niveau, dat leerlingen behalen aan het eind van het vwo, is er geen beperking meer in de soorten thema's of het abstractieniveau waarop onderwerpen worden uitgewerkt. Op niveau 3F mag

verwacht worden dat de taalgebruiker uit de voeten kan met een variatie aan algemeen maatschappelijke of beroepsgerichte onderwerpen (zie ook paragraaf 2.4): de uitwerking van onderwerpen gaat verder dan het alledaagse en concrete, maar is ook niet geheel theoretisch of abstract.

Daarnaast nemen de *complexiteit* van het taalgebruik en de *informatiedichtheid* toe, zo blijkt uit de omschrijving van de tekstkenmerken bij lezen (zie paragraaf 4.1) en luisteren (zie paragraaf 5.1). Hierbij omvat het begrip 'tekst' zowel leesteksten als (kijk)luisterfragmenten.

3.3 Cumulatieve opbouw

Het Referentiekader is cumulatief opgebouwd. Sommige onderdelen komen pas vanaf referentieniveau 3F voor, zoals het herkennen van drogredenen en onderscheid maken tussen standpunt en argumenten. Beheersing van referentieniveau 3F omvat echter ook beheersing van wat bij de referentieniveaus 1F en 2F aan bod is gekomen. De technische leesvaardigheid en woordenschat zijn hier een voorbeeld (zie de tabel hieronder). Deze zijn op niveau 1F nog in ontwikkeling, maar vanaf niveau 2F spelen ze geen onderscheidende rol meer. Van de deelvaardigheden die hierbij genoemd worden, mag op niveau 3F dus verondersteld worden dat de student ze beheerst.

In de examenpraktijk betekent de cumulatieve opbouw dat 2F-taken ook op 3F-niveau nog bevraagd kunnen worden, maar dan passend bij het niveau van de teksten die mbo-studenten moeten kunnen lezen en de (kijk)luisterfragmenten die ze moeten kunnen beluisteren.

Techniek en woordenschat

Niveau 1F	Niveau 2F	Niveau 3F	Niveau 4F
Kan teksten zodanig vloeiend lezen dat woordherkenning tekstbegrip niet in de weg staat. Kent de meest alledaagse (frequente) woorden, of kan de betekenis van een enkel onbekend woord uit de context afleiden.	Op dit niveau is de woordenschat geen onderscheidend kenmerk van leerlingen meer. De woordenschat van de leerling is voldoende, om teksten te lezen en wanneer nodig kan de betekenis van onbekende woorden uit de vorm, de samenstelling of de context afgeleid worden.		

4 Lezen in het centraal examen

Hoofdstuk 4 gaat dieper in op de kenmerken van lezen op niveau 3F. Paragraaf 4.1 behandelt de typerende kenmerken van de teksten die studenten moeten kunnen lezen en paragraaf 4.2 maakt vervolgens duidelijk met welke tekstsoorten studenten op 3F moeten kunnen omgaan. Paragraaf 4.3 bespreekt tot slot welke deelvaardigheden studenten hierbij geacht worden te beheersen.

Elk onderdeel start met een tabel die letterlijk weergeeft wat er in het Referentiekader staat. Daarna volgt een beknopte toelichting in lopende tekst en worden de betreffende onderdelen geïllustreerd met vragen uit de voorbeeldexamens Nederlands 3F voor het mbo (zie www.examenbladmbo.nl). Uiteraard gaat het hier slechts om een selectie van mogelijkheden en niet om een uitputtende lijst: ook andere vraagsoorten komen voor, zoals te zien is in de voorbeeldexamens. Bijlage 1 geeft de integrale tekst uit het Referentiekader weer voor het onderdeel *lezen*.

4.1 Tekstkenmerken

Tekstkenmerken lezen

Niveau 1F	Niveau 2F	Niveau 3F	Niveau 4F
De teksten zijn eenvoudig van structuur; de informatie is herkenbaar geordend. De teksten hebben een lage informatiedichtheid; belangrijke informatie is gemarkeerd of wordt herhaald. Er wordt niet te veel (nieuwe) informatie gelijktijdig geïntroduceerd. De teksten bestaan voornamelijk uit frequent gebruikte (of voor de leerlingen alledaagse) woorden.	De teksten hebben een heldere structuur. Verbanden in de tekst worden duidelijk aangegeven. De teksten hebben overwegend een lage informatiedichtheid en zijn niet te lang.	De teksten zijn relatief complex, maar hebben een duidelijke opbouw die tot uiting kan komen in het gebruik van kopjes. De informatiedichtheid kan hoog zijn.	De teksten zijn complex en de structuur is niet altijd even duidelijk.

De complexiteit van 3F-teksten kan zich op verschillende manieren manifesteren:

- relatief complexe woorden, waarbij de student zelf de betekenis moet kunnen herleiden uit de vorm, de samenstelling of de context van die woorden;
- relatief complexe tekstverbanden, zoals oorzaak-gevolgrelaties, een argumentatie, een vergelijking, of een opsomming met meerdere niveaus;
- een relatief hoge informatiedichtheid, wat betekent dat er relatief veel informatie wordt gegeven, met een beperkte hoeveelheid herhaling en weinig voorbeelden.

De teksten moeten wel een duidelijke opbouw vertonen. De opbouw kan bijvoorbeeld blijken uit een overzichtelijke lay-out met tussenkopjes, maar ook uit onder andere het gebruik van verbindingswoorden die de overgangen tussen zinnen en tussen tekstdelen (inleiding, standpunt, argument, voorbeeld of conclusie) markeren.

2F-teksten mogen 'niet te lang' zijn. Deze beperking wordt op niveau 3F niet meer genoemd. In het examen kunnen dan ook teksten van verschillende lengte worden aangeboden, maar in de praktijk zullen er vanwege de beperkte examenduur geen écht lange teksten voorkomen. De voorbeeldexamens 3F op www.examenbladmbo.nl geven een indicatie van de meest gebruikte tekstlengtes.

4.2 Tekstsoorten

Het Referentiekader beschrijft drie taken (zie de drie tabellen in deze paragraaf), die gedefinieerd kunnen worden vanuit de doelen die de schrijver ermee nastreeft (informerend, instruerend dan wel overtuigend). Hieronder wordt de vertaalslag gemaakt van deze taken naar concrete tekstsoorten die zoal in het centraal examen kunnen voorkomen.

Lezen van informatieve teksten

Niveau 1F	Niveau 2F	Niveau 3F	Niveau 4F
Kan eenvoudige <i>informatieve</i> teksten lezen, zoals zaakvakteksten, naslagwerken, (eenvoudige) internetteksten, eenvoudige schematische overzichten.	Kan <i>informatieve</i> teksten lezen, waaronder schoolboek en studieteksten (voor taal- en zaakvakken), standaardformulieren, populaire tijdschriften, teksten van internet, notities en schematische informatie (waarin verschillende dimensies gecombineerd worden) en het alledaagse nieuws in de krant.	Kan <i>informatieve</i> teksten lezen, zoals voorlichtingsmateriaal, brochures van instanties (met meer formeel taalgebruik), teksten uit (gebruikte) methodes, maar ook krantenberichten, zakelijke correspondentie, ingewikkelde schema's en rapporten over het eigen werkterrein.	Kan <i>informatieve</i> teksten met een hoge informatiedichtheid lezen, zoals lange en ingewikkelde rapporten en gecondenseerde artikelen.

De informatieve teksten in het centraal examen zijn vaak (achtergrond)artikelen uit kranten, tijdschriften en van nieuwswebsites. Het Referentiekader noemt enkele voorbeelden van informatieve teksten die desondanks niet in het examen worden opgenomen. Dit zijn bijvoorbeeld ingewikkelde schema's en rapporten over het eigen werkterrein, die een te (vak)specifiek thema behandelen (zie paragraaf 2.4). Teksten uit lesmethodes worden evenmin gebruikt tijdens centrale examinering, omdat deze een voordeel kunnen opleveren voor kandidaten die bekend zijn met de betreffende methode.

Lezen van instructies

Niveau 1F	Niveau 2F	Niveau 3F	Niveau 4F
Kan eenvoudige <i>instructieve</i> teksten lezen, zoals (eenvoudige) routebeschrijvingen en aanwijzingen bij opdrachten (uit de methode).	Kan <i>instructieve</i> teksten lezen, zoals recepten, veelvoorkomende aanwijzingen en gebruiksaanwijzingen en bijsluiters van medicijnen.	Kan <i>instructieve</i> teksten lezen, zoals ingewikkelde instructies in gebruiksaanwijzingen bij onbekende apparaten en procedures.	

Ingewikkelde instructies en gebruiksaanwijzingen bij apparaten zijn vaak te (vak)specifiek van aard om in het examen te worden opgenomen. Andere instructies, procedures en gebruiksaanwijzingen zijn doorgaans zo eenvoudig geformuleerd dat ze wat complexiteit betreft niet bij niveau 3F passen. Teksten met een juridisch karakter, zoals de voorwaarden bij een contract of verzekering, vallen wél binnen de criteria voor complexiteit en themakeuze. Deze teksten bevatten instructies over bijvoorbeeld het beëindigen van het contract of het claimen van een vergoeding. Dergelijke instructieve teksten worden vaak bevraagd vanuit een situatieschets, waarin één of meerdere personen te maken hebben met regelingen die in de tekst staan beschreven.

Lezen van betogende teksten

Niveau 1F	Niveau 2F	Niveau 3F	Niveau 4F
Kan eenvoudige <i>betogende</i> teksten lezen, zoals voorkomend in schoolboeken voor taal- en zaakvakken, maar ook advertenties, reclames, huis- aan huisbladen.	Kan <i>betogende</i> , vaak redundante teksten lezen, zoals reclameteksten, advertenties, folders, maar ook brochures van formele instanties of licht opiniërende artikelen uit tijdschriften.	Kan <i>betogende</i> teksten lezen waaronder teksten uit schoolboeken, opiniërende artikelen.	Kan <i>betogende</i> teksten lezen waaronder teksten met een ingewikkelde argumentatie, of artikelen waarin de schrijver (impliciet) een standpunt inneemt of beschouwing geeft.

Betogende teksten op niveau 3F komen meestal uit opiniebladen en (kwaliteits)kranten, vaak in de vorm van een opiniërend artikel, ingezonden stuk of uitgebreid interview waarin meningen over een bepaalde kwestie aan de orde komen. Betogende teksten uit schoolboeken worden niet gebruikt in de examens, om de bij informatieve teksten genoemde redenen.

Er bestaan ook teksten waarin meerdere tekstdoelen worden gecombineerd. Dit komt onder andere voor bij een recensie of interview. In een boekrecensie geeft de schrijver bijvoorbeeld in het eerste deel van de tekst informatie over het betreffende boek, waarna hij de lezer in een ander deel probeert te overtuigen van zijn mening over dat boek. Dergelijke teksten met meerdere tekstdoelen kunnen ook deel uitmaken van het centraal examen.

4.3 Deelvaardigheden

Het Referentiekader maakt in de omschrijving van de *kenmerken van de taakuitvoering* bij lezen een onderscheid tussen de volgende deelvaardigheden (zie de tabellen op de volgende pagina's):

- techniek en woordenschat
- begrijpen
- interpreteren
- evalueren
- samenvatten
- opzoeken.

Deze deelvaardigheden geven aan wat de lezer met de informatie uit de tekst moet kunnen doen.

Techniek en woordenschat worden hier niet uitgewerkt voor niveau 3F, omdat beide onderdelen op 2F-niveau al voldoende moeten zijn om een variatie aan teksten te kunnen lezen. Verderop in deze paragraaf worden de overige deelvaardigheden toegelicht en zijn voorbeelden opgenomen van de manier waarop deze zoal bevroegd kunnen worden in het centraal examen 3F.

Begrijpen

Niveau 1F	Niveau 2F	Niveau 3F	Niveau 4F
Herkent specifieke informatie, wanneer naar één expliciet genoemde informatie-eenheid gevraagd wordt (letterlijk begrip). Kan (in het kader van het leesdoel) belangrijke informatie uit de tekst halen en kan zijn manier van lezen daar op afstemmen (bijvoorbeeld globaal, precies, selectief/gericht).	Kan de hoofdgedachte van de tekst weergeven en maakt onderscheid tussen hoofd- en bijzaken. Legt relaties tussen tekstdelen (inleiding, kern, slot) en teksten. Ordent informatie (bijvoorbeeld op basis van signaalwoorden) voor een beter begrip. Herkent beeldspraak (letterlijk en figuurlijk taalgebruik).	Kan tekstsoorten benoemen. Kan de hoofdgedachte in eigen woorden weergeven. Begrijpt en herkent relaties als oorzaak-gevolg, middel-doel, opsomming e.d. Maakt onderscheid tussen hoofd- en bijzaken, meningen en feiten. Maakt onderscheid tussen standpunt en argument. Maakt onderscheid tussen drogreden en argument.	Maakt onderscheid tussen uiteenzettende, beschouwende of betogende teksten. Maakt onderscheid tussen argumenten: objectieve versus subjectieve argumenten en onderscheidt drogreden van argument. Herkent argumentatieschema's. Herkent ironisch taalgebruik.

Begrijpen is een veelomvattende deelvaardigheid. Dat begint op niveau 1F met het begrip van informatie die letterlijk in de tekst staat en groeit uit naar het kunnen begrijpen van alle onderdelen en verbanden in een complex opgebouwde tekst op niveau 4F.

Volgens de algemene omschrijving voor het lezen van zakelijke teksten (zie paragraaf 3.2) moeten studenten op niveau 3F kunnen lezen met begrip van geheel en details. Dat betekent dat ze een tekst moeten begrijpen op het niveau van woorden en zinnen (microniveau), de alinea (mesoniveau) en de tekst als geheel (macroniveau).

In het centraal examen kunnen alle deelcomponenten van Begrijpen 3F aan bod komen. Het herkennen van informerende, instruerende en betogende teksten maakt hier deel van uit, bijvoorbeeld aan de hand van de opbouw en het taalgebruik. Bij teksten met meerdere doelen kan ook van studenten gevraagd worden om van een *tekstgedeelte* aan te geven of dit informatief, instructief dan wel betogend van aard is.

In het centraal examen 3F wordt *niet* gevraagd om de hoofdgedachte in eigen woorden weer te geven, maar studenten moeten uit een aantal antwoordalternatieven wel de beste omschrijving van de hoofdgedachte kunnen selecteren (zie de voorbeeldvragen).

Een lezer met niveau 3F begrijpt de samenhang van een tekst, onder andere door te letten op verbindingswoorden en door inzicht in de macrostructuur van de tekst. Hij onderscheidt mening en feiten, standpunt en argumenten en ziet het verschil tussen wat een steekhoudend argument is en wat een drogreden is. Het in kaart brengen van argumentatiestructuren van complete teksten past echter meer bij niveau 4F.

Voorbeeldvragen bij de deelcomponenten van Begrijpen

De student...	Voorbeeldvragen
kan tekstsoorten benoemen.	<p><i>VB-EX 2016-2017: Brandbrief aan de filmindustrie</i> Waarvoor is deze tekst in hoofdzaak bedoeld?</p> <ul style="list-style-type: none"> o om de lezer te amuseren o om de lezer te informeren o om de lezer te overtuigen
kan de hoofdgedachte in eigen woorden weergeven.	<p><i>VB-EX 2016-2017: Brandbrief aan de filmindustrie</i> Welke zin geeft het best de hoofdgedachte van de tekst weer?</p> <ul style="list-style-type: none"> o De Nederlandse filmindustrie moet de verspreiding van haar films aan deze tijd aanpassen. o De Nederlandse filmindustrie moet het alleenrecht op verspreiding van haar films opeisen. o De Nederlandse filmindustrie moet het downloaden van haar films gerechtelijk aanpakken.
begrijpt en herkent relaties als oorzaak-gevolg, middel-doel, opsomming e.d.	<p><i>VB-EX 2016-2017: Onze neuronen zijn ons te snel af</i> Volgens Nederkorn kunnen mensen hun gedrag niet voorspellen (alinea 12). In welke alinea wordt uitgelegd waarom dat zo is?</p> <ul style="list-style-type: none"> o in alinea 13 o in alinea 14 o in alinea 15
maakt onderscheid tussen hoofd- en bijzaken, meningen en feiten.	<p><i>VB-EX 2016-2017: Brandbrief aan de filmindustrie</i> Wat geeft het karakter van de tekst het best weer?</p> <ul style="list-style-type: none"> o De auteur geeft vooral de feitelijke situatie weer van de filmindustrie. o De auteur geeft vooral de mening van de filmproducenten weer. o De auteur geeft vooral zijn mening over de huidige filmindustrie.

Voorbeeldvragen bij de deelcomponenten van Begrijpen (vervolg)

De student...	Voorbeeldvragen
<p>maakt onderscheid tussen standpunt en argument.</p>	<p><i>VB-EX 2016-2017: Brandbrief aan de filmindustrie</i> In alinea 6 staat: "Zij kan maar moeilijk afstand doen van haar macht over de beschikbaarheid van films."</p> <p>Dit is</p> <ul style="list-style-type: none"> ☐ een argument. ☐ een conclusie. ☐ een standpunt.
	<p><i>(Nog) niet opgenomen in een voorbeeldexamen</i> In alinea 8 staat: "Iedere aanpassing die we doen is van invloed op het productieproces."</p> <p>Wat is de functie van deze uitspraak in deze alinea?</p> <p>Dit is</p> <ul style="list-style-type: none"> ☐ een argument. ☐ een conclusie. ☐ een standpunt.
<p>maakt onderscheid tussen drogreden en argument.</p>	<p><i>VB-EX 2014: Hoe het internet ons brein verandert</i> In alinea 7 stelt de auteur: "Ik hoor het zelf ook om me heen van mensen: geconcentreerd een boek lezen vinden ze moeilijker dan vroeger."</p> <p>Waarom is dit een ondeugdelijk argument?</p> <ul style="list-style-type: none"> ☐ omdat hij een conclusie trekt op basis van enkele waarnemingen ☐ omdat hij een beroep doet op de meerderheid die een bepaald standpunt aanhangt ☐ omdat hij een beroep doet op zijn autoriteit als wetenschapper
	<p><i>VB-EX 2014: De overheid volgt ons</i> In alinea 1 wordt de uitspraak: "je hebt niks te verbergen als je niks gedaan hebt" een drogreden genoemd.</p> <p>Bij welk standpunt hoort deze drogreden?</p> <ul style="list-style-type: none"> ☐ De overheid gaat steeds makkelijker om met de privacy van de burger. ☐ De overheid vertrouwt de burger steeds minder. ☐ De overheid wil zicht krijgen op steeds meer gegevens van burgers.

Interpreteren

Niveau 1F	Niveau 2F	Niveau 3F	Niveau 4F
Kan informatie en meningen interpreteren voor zover deze dicht bij de leerling staan.	Legt relaties tussen tekstuele informatie en meer algemene kennis. Kan de bedoeling van tekstgedeeltes en/of specifieke formuleringen duiden. Kan de bedoeling van de schrijver verwoorden.	Trekt conclusies naar aanleiding van een (deel van de) tekst. Trekt conclusies over de intenties, opvattingen en gevoelens van de schrijver.	Kan een vergelijking maken met andere teksten en tussen tekstdelen. Kan ook impliciete relaties tussen tekstdelen aangeven. Herkent persoonlijke waardeoordelen en interpreteert deze als zodanig.

Op niveau 2F is de bedoeling van een tekstgedeelte of de mening van de schrijver nog vrij expliciet in de tekst terug te vinden. Op 3F-niveau kan de lezer zelf conclusies trekken uit de formuleringen van de auteur en de verbanden tussen tekstdelen, nu ook in wat langere en complexere teksten. Op 4F-niveau kan veel meer van de lezer gevraagd worden om 'tussen de regels door' te lezen, waarbij deze ook impliciete verbanden tussen grotere eenheden moet leggen.

Voorbeeldvragen bij de deelcomponenten van Interpreteren

De student...	Voorbeeldvragen
trekt conclusies naar aanleiding van een (deel van de) tekst.	<p><i>VB-EX 2016-2017: Onze neuronen zijn ons te snel af</i> In alinea 2 gaat het over het verschil tussen de MRI en de fMRI.</p> <p>Wat is het belangrijkste verschil?</p> <ul style="list-style-type: none"> o De MRI kan hersenactiviteit constateren, de fMRI kan hersenactiviteit opwekken. o De MRI maakt alleen foto's, de fMRI kan ook filmen. o De MRI traceert magnetische trilling, de fMRI traceert moleculen.
	<p><i>VB-EX 2016-2017: Brandbrief aan de filmindustrie</i> In alinea 3 wordt gesproken over 'misdaadsyndicaten'.</p> <p>Wie worden bedoeld met 'misdaadsyndicaten'?</p> <ul style="list-style-type: none"> o alle individuele consumenten o de beheerders en aanbieders van downloadwebsites o de gezamenlijke filmproducenten en distributeurs
trekt conclusies over de intenties, opvattingen en gevoelens van de auteur.	<p><i>VB-EX 2016-2017: Brandbrief aan de filmindustrie</i> De auteur heeft bezwaren tegen het huidige distributiemodel.</p> <p>Wat is zijn grootste bezwaar?</p> <ul style="list-style-type: none"> o Het huidige distributiemodel behartigt alleen de belangen van de filmproducenten en distributeurs. o Het huidige distributiemodel benadeelt zowel de filmliefhebbers als de filmproducenten en de distributeurs. o Het huidige distributiemodel komt alleen op voor de belangen van de filmliefhebbers.

Evalueren

Niveau 1F	Niveau 2F	Niveau 3F	Niveau 4F
Kan een oordeel over een tekst(deel) verwoorden.	Kan relaties tussen en binnen teksten evalueren en beoordelen.	Kan het doel van de schrijver aangeven als ook de talige middelen die gebruikt zijn om dit doel te bereiken. Kan de tekst opdelen in betekenisvolle eenheden en kan de functie van deze eenheden benoemen. Kan de argumentatie in een betogende tekst op aanvaardbaarheid beoordelen. Kan de informatie in een tekst beoordelen op waarde voor zichzelf en anderen.	Kan argumentatie analyseren en beoordelen. Kan een tekst beoordelen op consistentie. Kan taalgebruik beoordelen.

Evalueren houdt in dat lezers een oordeel kunnen vellen over de tekst. Op niveau 1F gaat het beoordelen van een tekst(deel) over bijvoorbeeld de bruikbaarheid van de tekst voor een praktisch, persoonlijk doel. Op 3F-niveau gaat de waardebeoordeling verder: studenten moeten de gegeven informatie kunnen duiden en kunnen beoordelen of deze waardevol is voor anderen. Op niveau 4F moeten lezers ook op een metaniveau naar de tekst kunnen kijken, bijvoorbeeld door het taalgebruik erin te beoordelen, of te bepalen of de tekst consistent is.

Het evalueren van een tekst of een tekstgedeelte omvat dat studenten kunnen doorzien wat een schrijver ermee wil bereiken. In de praktijk wordt studenten doorgaans gevraagd een parafraze te selecteren die de bedoeling van de schrijver het best verwoordt. Het opdelen van de tekst in betekenisvolle eenheden sluit nauw aan op het doorzien van schrijversbedoelingen: wil de schrijver bijvoorbeeld een advies geven, een conclusie trekken of een samenvatting presenteren? Studenten moeten daarbij specifieke elementen in de tekst kunnen aanwijzen waarop ze hun keuze baseren. Tot slot moeten studenten ook de aanvaardbaarheid van argumentatie kunnen beoordelen.

Voorbeeldvragen bij de deelcomponenten van Evalueren

De student...	Voorbeeldvragen
kan het doel van de schrijver aangeven als ook de talige middelen die gebruikt zijn om dit doel te bereiken	<p><i>VB-EX 2014-2015: Erger je niet dood in de stiltecoupé...</i></p> <p>Wat is het belangrijkste doel van tekstdeel 1 ?</p> <ul style="list-style-type: none"> o de lezer informeren over wat wel en niet is toegestaan in de stiltecoupé o de lezer overtuigen van het belang van het fenomeen stiltecoupé o de lezer stimuleren meer gebruik te maken van de stiltecoupé

Voorbeeldvragen bij de deelcomponenten van Evalueren (vervolg)

De student...	Voorbeeldvragen
<p>kan de tekst opdelen in betekenisvolle eenheden en kan de functie van deze eenheden benoemen.</p>	<p><i>VB-EX 2016-2017: Onze neuronen zijn ons te snel af</i> Wat is de functie van alinea 1 tot en met 3?</p> <ul style="list-style-type: none"> o De schrijver geeft de aanleiding voor het schrijven van de tekst. o De schrijver geeft vooraf een samenvatting van de rest van de tekst. o De schrijver introduceert het onderwerp van de tekst. <hr/> <p><i>VB-EX 2016-2017: Brandbrief aan de filmindustrie</i> De auteur stelt in alinea 3: "Het werkelijke probleem van de filmindustrie is namelijk niet het downloaden, maar een distributiemodel dat totaal uit de tijd is." In welke alinea's vind je de argumenten die hij gebruikt voor dit standpunt?</p> <ul style="list-style-type: none"> o in alinea 3, 4, 5 o in alinea 4, 5, 6 o in alinea 6, 7, 8
<p>kan de argumentatie in een betogende tekst op aanvaardbaarheid beoordelen.</p>	<p><i>VB-EX 2014: Hoe het internet ons brein verandert</i> In alinea 9 stelt Taatgen: "We flitsen te veel heen en weer en dat werkt niet." Wat voor bewering is dit?</p> <p>Dit is een bewering die</p> <ul style="list-style-type: none"> o aanvaardbaar is, want Taatgen beargumenteert deze door te vergelijken. o aanvaardbaar is, want Taatgen beargumenteert deze met feiten. o onaanvaardbaar is, want Taatgen geeft hiervoor een drogreden. o onaanvaardbaar is, want Taatgen geeft hiervoor geen argumenten.
<p>kan de informatie in een tekst beoordelen op waarde voor zichzelf en anderen.</p>	<p><i>VB-EX 2016-2017: Brandbrief aan de filmindustrie</i> In alinea 7 vergelijkt de auteur het downloaden van films met het downloaden van muziek. Waarom maakt hij deze vergelijking?</p> <ul style="list-style-type: none"> o Omdat de filmindustrie door de groei van filmproducten het zich ook kan veroorloven over te gaan tot digitale aanbidding. o Omdat de filmindustrie kan leren van de overstap die de muziekindustrie maakt door het breed aanbieden van muziekproducten. o Omdat de muziekindustrie door de digitale aanbidding van muziekproducten niet ingeleverd heeft op de kwaliteit daarvan.

Samenvatten

Niveau 1F	Niveau 2F	Niveau 3F	Niveau 4F
	Kan een eenvoudige tekst beknopt samenvatten.	Kan een tekst beknopt samenvatten voor anderen.	Kan van een tekst een goed geformuleerde samenvatting maken die los van de uitgangstekst te begrijpen valt.

In het centraal examen 3F zal niet van studenten gevraagd worden om zelf een samenvatting van een tekst te schrijven. Het betreft immers een meerkeuzetoets. Wel komt een indirecte vorm van samenvatten voor, waarbij studenten moeten bepalen wat de beste/juiste samenvatting van een tekst of tekstdeel is, of waarbij ze moeten aangeven welke zinnen wel/niet in een samenvatting thuishoren (zie de voorbeelden hieronder).

Voorbeeldvragen bij Samenvatten

De student...	Voorbeeldvragen																	
kan een tekst beknopt samenvatten voor anderen.	<p><i>VB-EX 2016-2017: Onze neuronen zijn ons te snel af</i></p> <p>Welke van de onderstaande zinnen geeft de mening van Nederhoorn en De Munnik het best weer?</p> <ul style="list-style-type: none"> ☐ <i>Neuro-economics</i> is in opkomst, net als neuromarketing (alinea 3). ☐ Wie denkt dat hij zelfstandig het besluit neemt al dan niet aan te schaffen, heeft het mis (alinea 10). ☐ De scanner kan gedrag van mensen voorspellen (alinea 12). 																	
	<p><i>VB-EX 2014: De overheid volgt ons</i></p> <p>Je moet een samenvatting van deze tekst maken.</p> <p>Welke van de volgende zinnen horen in de samenvatting thuis en welke niet?</p> <table border="1" style="width: 100%; border-collapse: collapse;"> <thead> <tr> <th></th> <th>wel</th> <th>niet</th> </tr> </thead> <tbody> <tr> <td>De overheid neemt maatregelen om de burgers te controleren.</td> <td style="text-align: center;">☐</td> <td style="text-align: center;">☐</td> </tr> <tr> <td>De overheid gaat niet goed om met de gegevens van burgers.</td> <td style="text-align: center;">☐</td> <td style="text-align: center;">☐</td> </tr> <tr> <td>In Nederland worden meer mensen afgeluisterd dan in de Verenigde Staten.</td> <td style="text-align: center;">☐</td> <td style="text-align: center;">☐</td> </tr> <tr> <td>Door verschillende maatregelen wordt iedere burger gezien als een potentiële verdachte.</td> <td style="text-align: center;">☐</td> <td style="text-align: center;">☐</td> </tr> <tr> <td>De gegevens van patiënten zijn niet veilig bij ziekenhuizen.</td> <td style="text-align: center;">☐</td> <td style="text-align: center;">☐</td> </tr> </tbody> </table>		wel	niet	De overheid neemt maatregelen om de burgers te controleren.	☐	☐	De overheid gaat niet goed om met de gegevens van burgers.	☐	☐	In Nederland worden meer mensen afgeluisterd dan in de Verenigde Staten.	☐	☐	Door verschillende maatregelen wordt iedere burger gezien als een potentiële verdachte.	☐	☐	De gegevens van patiënten zijn niet veilig bij ziekenhuizen.	☐
	wel	niet																
De overheid neemt maatregelen om de burgers te controleren.	☐	☐																
De overheid gaat niet goed om met de gegevens van burgers.	☐	☐																
In Nederland worden meer mensen afgeluisterd dan in de Verenigde Staten.	☐	☐																
Door verschillende maatregelen wordt iedere burger gezien als een potentiële verdachte.	☐	☐																
De gegevens van patiënten zijn niet veilig bij ziekenhuizen.	☐	☐																

Opzoeken

Niveau 1F	Niveau 2F	Niveau 3F	Niveau 4F
Kan informatie opzoeken in duidelijk geordende naslagwerken, zoals woordenboeken, telefoongids e.d. Kan schematische informatie lezen en relaties met de tekst expliciteren.	Kan systematisch informatie zoeken (op bijvoorbeeld het internet of de schoolbibliotheek) bijvoorbeeld op basis van trefwoorden.	Kan de betrouwbaarheid van bronnen beoordelen en vermeldt bronnen. Kan snel informatie vinden in langere rapporten of ingewikkelde schema's.	

In het centraal examen 3F zijn studenten niet in de gelegenheid om achtergrondinformatie over bronnen op te zoeken. Het beoordelen van bronnen kan daarom slechts in beperkte vorm getoetst worden. In het centraal examen 3F wordt niet aan lezers gevraagd om bronnen te vermelden; dat past meer bij de vaardigheid schrijven.

De deelvaardigheid Opzoeken wordt in het examen 3F vaak getoetst met een instructieve tekst. Zo kan een situatieschets gegeven worden op basis waarvan studenten informatie in de tekst moeten opzoeken, bijvoorbeeld welke regelingen of voorwaarden van toepassing zijn op de geschetste situatie (zie de voorbeeldvragen).

Voorbeeldvragen bij de deelcomponenten van Opzoeken

De student...	Voorbeeldvragen
kan de betrouwbaarheid van bronnen beoordelen en vermeldt bronnen.	<p><i>VB-EX 2014: We gooien fantastisch eten weg</i></p> <p>In alinea 4 staat dat in het boek <i>Waste</i> van Tristram Stuart een aantal beweringen wordt gedaan over voedsel.</p> <p>Zijn deze beweringen betrouwbaar?</p> <ul style="list-style-type: none"> o Ja, want Tristram Stuart gebruikt feitelijke gegevens van de FAQ. o Ja, want Tristram Stuart is een autoriteit op dit gebied. o Nee, want Tristram Stuart belicht het onderwerp slechts van één kant. o Nee, want Tristram Stuart heeft belang bij deze beweringen.

Voorbeeldvragen bij de deelcomponenten van Opzoeken (vervolg)

De student...	Voorbeeldvragen		
<p>kan snel informatie vinden in langere rapporten of ingewikkelde schema's.</p>	<p><i>VB-EX 2014: Arbeidstijdenwet</i> Marlies plant voor onderstaande werknemers de komende periodes in.</p> <p>Bepaal voor elke situatie of zij volgens de regels uit de Arbeidstijdenwet te werk gaat.</p>		
		wel	niet
	<p>De zestienjarige Nathalie gaat de komende week 2 schooldagen en 1 nachtdienst in het ziekenhuis Werken</p>	o	o
	<p>John is 14 jaar. Hij gaat doordeweeks iedere dag uit school naar het ziekenhuis om 2 uur te helpen in de keuken.</p>	o	o
	<p>Femke van 35 jaar gaat de komende week op maandag van 20.00 – 7.00 uur werken en op dinsdag van 18.00 – 24.00 uur.</p>	o	o
	<p>De twintigjarige Hakima gaat deze week 6 dagen achter elkaar 12 uur werken, in totaal dus 72 uur.</p>	o	o
	<p>Gynaecoloog Hans draait de komende week 1 dienst van 12 uur. Hij wordt tijdens die dienst afgelost, zodat hij kan pauzeren.</p>	o	o
<p><i>De zogenaamde matrixvraag hierboven verdwijnt bij deze deelcomponent. In plaats daarvan worden er sets van meerkeuzevragen aangeboden. Onderstaand voorbeeld is niet gepubliceerd in een voorbeeldexamen, maar zou passen bij de tekst 'Klacht over uw tandarts' uit voorbeeldexamen 2013.</i></p> <p>Onlangs had Sara wat vervelende incidenten met haar tandarts. Ze informeert zich eerst met behulp van de tekst 'Klacht over uw tandarts?' om te weten wat ze kan doen.</p> <p>De tandartsafpraak van Sandra begon veel later, waardoor ze een parkeerbon van 90 euro kreeg. Haar tandarts wil de boete niet betalen. Kan Sandra met haar claim terecht bij de ANT of het Tuchtcollege?</p> <p>o Ja o Nee o Niet te beantwoorden op basis van de tekst</p>			

5 Luisteren in het centraal examen

Het *Referentiekader Nederlandse taal* verwijst, zoals gebruikelijk is in de taal- en tekstwetenschap, ook bij het onderdeel luisteren naar *teksten*. In dit hoofdstuk worden termen zoals (*kijk*)*luisterfragmenten* en *audiomateriaal* dan ook afgewisseld met de term *teksten*.

De opbouw van Hoofdstuk 5 is parallel aan die van Hoofdstuk 4: paragraaf 5.1 behandelt de typerende kenmerken van de teksten die studenten moeten kunnen beluisteren, paragraaf 5.2 maakt vervolgens duidelijk met welke tekstsoorten studenten op 3F moeten kunnen omgaan en paragraaf 5.3 bespreekt tot slot welke deelvaardigheden studenten hierbij geacht worden te beheersen. Per deelvaardigheid worden opnieuw voorbeelden gegeven van vragen die zoal kunnen voorkomen in het centraal examen. Bijlage 2 geeft de integrale tekst uit het Referentiekader weer voor het onderdeel *luisteren*.

5.1 Tekstkenmerken

Voor de examinering van luisteren wordt audiomateriaal en audiovisueel materiaal geselecteerd uit radio- en televisieprogramma's en van internet. Ieder examen biedt een scala aan onderwerpen en typen (*kijk*)*luistermateriaal* aan (zie ook paragraaf 3.2).

Tekstkenmerken: lengte

Niveau 1F	Niveau 2F	Niveau 3F	Niveau 4F
Teksten zijn niet lang; luisterduur is 5-10 minuten.	Langere teksten; luisterduur tot ongeveer 20 minuten komt voor. Meer kan mits er enige mate van interactie mogelijk is (zoals vragen stellen).	Lange teksten komen voor, luisterduur kan 30 minuten en meer zijn, ook als er geen interactie mogelijk is.	De tekstlengte/luisterduur doet er niet meer toe.

Doorgaans worden er langere stukken 'tekst' geselecteerd. Studenten moeten immers langere tijd kunnen luisteren zonder zelf mee te praten, alhoewel die lengte gezien de duur van een examen relatief beperkt is. De teksten worden vervolgens in fragmenten opgeknipt om ze in behapbare omvang aan specifieke vragen te kunnen koppelen. Om het werkgeheugen niet onnodig te belasten en aan te sluiten bij de manier van werken die internet faciliteert, kan de kandidaat deze audio- of audiovisuele fragmenten meermalen afspelen.

Tekstkenmerken: opbouw

Niveau 1F	Niveau 2F	Niveau 3F	Niveau 4F
De teksten hebben een eenvoudige structuur. De informatie is herkenbaar geordend, met een duidelijk gebruik van verwijs-, verbindings- en signaalwoorden. De teksten hebben een lage informatiedichtheid doordat bijvoorbeeld informatie vaak herhaald wordt. Er wordt niet te veel (nieuwe) informatie gelijktijdig geïntroduceerd.	De teksten hebben een heldere structuur. Verbanden en denkstappen worden duidelijk aangegeven. De teksten kunnen redelijk informatiedicht zijn.	De teksten hebben een structuur waarbij verbanden niet altijd duidelijk of expliciet worden aangegeven. Er worden minder frequente verbindingswoorden gebruikt. De informatiedichtheid kan hoog zijn.	

Typerend voor 3F is de hoge informatiedichtheid: waar op 1F nog vrij veel herhaling en toelichting voorkomt, gebeurt dat in 3F-luister teksten minder. Ook moeten luisteraars

op niveau 3F kunnen omgaan met teksten waarin zij zelf de grote lijn in de gaten moeten houden en relaties tussen zinnen moeten doorzien, ook als deze grote lijn en deze relaties niet expliciet zijn gemarkeerd met verbindingswoorden.

5.2 Tekstsoorten

Net als bij lezen benoemt het Referentiekader specifieke taken die een taalgebruiker moet kunnen uitvoeren op niveau 3F. Er worden drie (kijk)luistersituaties benoemd (zie de tabellen hieronder).

Luisteren naar instructies

Niveau 1F	Niveau 2F	Niveau 3F	Niveau 4F
Kan voldoende feitelijke informatie halen uit instructies en aanwijzingen om taken of handelingen uit te kunnen voeren.	Kan uitleg en instructies over concrete onderwerpen begrijpen.	Kan uitleg en instructies over concrete en abstracte onderwerpen begrijpen.	Kan complexe uitleg en langere instructies begrijpen.

Luisteren als lid van een live publiek

Niveau 1F	Niveau 2F	Niveau 3F	Niveau 4F
Kan de hoofdlijn begrijpen van korte informatieve, instructieve en betogende teksten met een duidelijke structuur en voldoende herhaling. Kan een eenvoudig, voorgelezen of verteld verhaal begrijpen.	Kan een helder gestructureerde voordracht, toespraak of les begrijpen over vertrouwde onderwerpen binnen het eigen vak- of interessegebied. Kan een voorgelezen of verteld verhaal begrijpen.	Kan in een lange(re) uiteenzetting, beschouwing of betoog de hoofdpunten en onderbouwingen begrijpen, ook als het onderwerp buiten het vak- of interessegebied ligt en het onderwerp abstract is.	Kan de meeste voordrachten, discussies en debatten zonder moeite begrijpen.

Luisteren naar radio en televisie en naar gesproken tekst op internet

Niveau 1F	Niveau 2F	Niveau 3F	Niveau 4F
Kan hoofdpunten van korte en duidelijke berichten op radio en televisie en via internet begrijpen als onderwerp en context bekend zijn. Kan selectief luisteren om de benodigde informatie zoals openingstijden, adres, telefoonnummer te halen uit korte berichten op bijvoorbeeld een telefoonbeantwoorder.	Kan de hoofdpunten begrijpen van (nieuws) berichten, documentaires, reclameboodschappen en discussieprogramma's over vertrouwde onderwerpen. Kan films en televisieseries geschikt voor de eigen leeftijd volgen.	Kan de meeste gesproken teksten in radio- en televisieprogramma's en ander uitgezonden of opgenomen geluidsmateriaal begrijpen.	Kan alle gesproken tekst in radio- en televisieprogramma's en films begrijpen.

Het luisteren als lid van een live publiek is uiteraard niet toetsbaar in de huidige examenvorm. Ook is het niet goed mogelijk het luisteren naar instructies op niveau 3F te toetsen. Net als bij het onderdeel *lezen* geldt dat complexe instructies vaak te vakspecifiek van aard zijn om in het examen te worden opgenomen. Meer algemene instructies zijn daarentegen vaak zo eenvoudig geformuleerd of worden zo duidelijk ondersteund met beeldmateriaal dat ze wat complexiteit betreft niet bij niveau 3F passen.

Luisteren naar uitleg komt wél in het centraal examen 3F voor, maar dan meestal als onderdeel van de derde soort luistertaak die genoemd wordt: luisteren naar radio en televisie en naar gesproken tekst op internet. In het examen komt namelijk vooral deze laatste taak aan de orde. Hierbij valt te denken aan documentaires, reportages, interviews, gesprekken, discussieprogramma's, debatten en opinieprogramma's.

5.3 Deelvaardigheden

Het Referentiekader maakt in de omschrijving van de *kenmerken van de taakuitvoering* onderscheid tussen verschillende deelvaardigheden (zie de tabel hieronder en de tabellen op de volgende pagina's):

- begrijpen
- interpreteren
- evalueren
- samenvatten.

Deze deelvaardigheden geven aan wat de luisteraar met de informatie uit de tekst moet kunnen doen.

Begrijpen

Niveau 1F	Niveau 2F	Niveau 3F	Niveau 4F
Kan hoofdzaken uit de tekst halen. Kan via selectie belangrijke informatie uit de tekst halen en kan de manier van luisteren daar op afstemmen (bijvoorbeeld globaal, precies, selectief/gericht).	Kan de hoofdgedachte van de tekst weergeven en kan onderscheid tussen hoofd- en bijzaken maken. Kan relaties tussen tekstdelen leggen. Kan informatie ordenen (bijvoorbeeld op basis van signaalwoorden) voor een beter begrip. Kan wanneer nodig de betekenis van onbekende woorden afleiden uit de vorm, woordsoort, samenstelling of context. Kan beeldspraak herkennen. Kan een relatie leggen tussen tekst en beeld.	Kan (verhalende, informatieve, instructieve en betogende) tekstsoorten onderscheiden en benoemen. Kan onderscheid maken tussen mening en feit. Kan onderscheid maken tussen standpunt en argument.	Kan argumentatieschema's herkennen. Kan objectieve en subjectieve argumenten onderscheiden. Kan details begrijpen en verbinden met de hoofdgedachte.

De luisteraar kan op niveau 3F herkennen en benoemen of een tekst of tekstfragment informerend, instruerend dan wel betogend van aard is. Er komen geen complete verhalen in het centraal examen 3F voor.

In vergelijking met niveau 2F wordt op niveau 3F meer verwacht op specifieke *onderdelen* van een tekst, zoals het onderscheiden van standpunt en argumenten, meningen en feiten. Om deze reden bevat het 3F-examen in vergelijking met het 2F-examen relatief veel fragmenten waarin tijdens een discussie, debat of betoog standpunten en argumenten naar voren worden gebracht. Op 3F hoeft de luisteraar nog geen argumentatiestructuren van complete teksten te doorzien; deze moeten pas op 4F goed worden herkend.

De vragen bij Begrijpen kunnen gaan over de tekst *als geheel* of over *delen daarvan* (bijvoorbeeld een enkel fragment).

Voorbeeldvragen bij de deelcomponenten van Begrijpen

De student...	Voorbeeldvragen
kan (verhalende, informatieve, instructieve en betogende) tekstsoorten onderscheiden en benoemen.	<p><i>VB-EX 2016-2017: Premier gezocht</i></p> <p>Wat is, gelet op de uitspraken van Menno, het belangrijkste doel van dit fragment?</p> <ul style="list-style-type: none"> o Amuseren o Informeren o overtuigen
	<p><i>VB-EX 2015-2016: Microplastics</i></p> <p>Wat is het doel van dit programma?</p> <ul style="list-style-type: none"> o de kijkers informeren over de wetenschappelijke aanpak van de bestrijding van microplastics o de kijker op de hoogte stellen van de ernst van vervuiling door microplastics o de kijker waarschuwen voor het onafwendbare probleem dat microplastics veroorzaakt hebben
kan onderscheid maken tussen mening en feit.	<p><i>VB-EX 2014: Een thema uit de biologie</i></p> <p>Bestaat het verhaal van Jelle Reumer uit meningen of feiten?</p> <ul style="list-style-type: none"> o alleen uit feiten o eerst uit feiten, dan uit meningen o eerst uit meningen, dan uit feiten
kan onderscheid maken tussen standpunt en argument.	<p><i>VB-EX 2016-2017: Premier gezocht</i></p> <p>Menno zegt: "Het is een harde en pijnlijke waarheid, maar veel ouders met een geestelijke beperking weten niet waar ze voor kiezen op het moment dat ze een kind krijgen."</p> <p>Deze uitspraak is</p> <ul style="list-style-type: none"> o een argument. o een conclusie. o een standpunt.

Interpreteren

Niveau 1F	Niveau 2F	Niveau 3F	Niveau 4F
Kan informatie en meningen interpreteren voor zover deze dicht bij de leerling staan. Kan relaties leggen tussen tekstuele informatie en eigen kennis en ervaringen.	Kan informatie en meningen interpreteren. Kan de bedoeling van de spreker(s) of het doel van de makers van een programma verwoorden.	Kan de tekst vergelijken met inhoud en kan tekstdelen met elkaar vergelijken. Kan conclusies trekken naar aanleiding van een (deel van de) tekst en over intenties, opvattingen, gevoelens, stemming en toon van de spreker(s). Kan de bedoeling van de spreker(s) verwoorden als ook de verbale en non-verbale middelen die gebruikt zijn om dit doel te bereiken. Kan onderscheid maken tussen drogredenen en argument.	Kan impliciete attitudes en relaties tussen sprekers vaststellen. Kan persoonlijke waardeoordelen herkennen en als zodanig interpreteren.

Op niveau 2F kan de luisteraar tot op zekere hoogte conclusies trekken over bedoelingen van de spreker(s). Op niveau 3F gebeurt dit meer in detail en kan de luisteraar ook kenmerken van het taalgebruik en non-verbaal handelen benoemen waarop hij zijn conclusies baseert.

Ook kan de luisteraar op 3F-niveau overeenkomsten en verschillen benoemen tussen twee fragmenten uit dezelfde opname of tussen twee fragmenten uit verschillende opnames. Dit vereist wel denkwerk van de student dat net wat verder gaat dan een letterlijke interpretatie van de tekst. Om bijvoorbeeld de mening van twee sprekers te vergelijken, moet de luisteraar ten eerste vaststellen wat de mening van beide sprekers is en ten tweede vaststellen wat overeenkomsten dan wel verschillen tussen die meningen zijn. Op 2F-niveau wordt van de luisteraar alleen de eerste denkstap vereist, terwijl de luisteraar op niveau 4F nog een interpretatiestap verder moet kunnen gaan: afleiden wat de vergelijking zegt over de relatie tussen de sprekers en de houding die ze ten opzichte van elkaar hebben.

Voorbeeldvragen bij de deelcomponenten van Interpreteren

De student...	Voorbeeldvragen
kan de tekst vergelijken met inhoud en kan tekstdelen met elkaar vergelijken.	<p><i>VB-EX 2016-2017: Het paard van Troje</i> De interviewer confronteert Peter Sniijders met de uitspraak: "Normaal gesproken wacht de burgemeester eigenlijk af wat de ontwikkelingen zijn, maar u was echt van het begin af een van de motoren."</p> <p>Hoe reageert Peter Sniijders op deze uitspraak?</p> <ul style="list-style-type: none"> ☐ Hij bevestigt de uitspraak. ☐ Hij nuanceert de uitspraak. ☐ Hij ontkent de uitspraak.

Voorbeeldvragen bij de deelcomponenten van Interpretieren (vervolg)

De student...	Voorbeeldvragen
<p>kan conclusies trekken naar aanleiding van een (deel van de) tekst en over intenties, opvattingen, gevoelens, stemming en toon van de spreker(s).</p>	<p><i>VB-EX 2016-2017: Het paard van Troje</i> De interviewer vraagt aan Jan ten Kate (wethouder) of zo'n groot project wel past binnen de gemeente De Wolden.</p> <p>Welke conclusie over de locatiekeuze kun je trekken uit zijn antwoord?</p> <ul style="list-style-type: none"> o De gemeente en de initiatiefnemer hebben in samenspraak gehandeld. o De gemeente heeft de initiatiefnemer met open armen binnengehaald. o De gemeente legt de verantwoordelijkheid geheel bij de initiatiefnemer.
<p>kan de bedoeling van de spreker(s) verwoorden als ook de verbale en non-verbale middelen die gebruikt zijn om dit doel te bereiken.</p>	<p><i>VB-EX 2016-2017: Het paard van Troje</i> Wat wil men met de animatie aantonen?</p> <ul style="list-style-type: none"> o hoe belangrijk relaties kunnen zijn bij het realiseren van een project o hoe doorslaggevend de rol van burgemeesters is bij projectontwikkeling o waarom De Wolden zo'n geschikte plek is voor het hippisch centrum <p><i>VB-EX 2016-2017: Premier gezocht</i> De presentatrice leidt de stelling van het debat in. Daarna gaan Menno en Lynn met elkaar in debat.</p> <p>Hoe kun je het optreden van Menno het best karakteriseren?</p> <ul style="list-style-type: none"> o aarzelend o verdedigend o zelfverzekerd
<p>kan onderscheid maken tussen drogredenen en argument.</p>	<p><i>VB-EX 2016-2017: Premier gezocht</i> Lynn zegt tegen Menno: "...ook al hebben ze misschien niet zo'n enorm stel hersens zoals jij..."</p> <p>Van welke drogredenen is hier sprake?</p> <ul style="list-style-type: none"> o aanval op de person o misbruik maken van autoriteit o overhaaste generalisatie

Evalueren

Niveau 1F	Niveau 2F	Niveau 3F	Niveau 4F
Kan een oordeel over een tekst(deel) of televisie- of radioprogramma (of fragment ervan) verwoorden.	Kan een oordeel over de waarde van een tekst(deel) of televisie- of radioprogramma (of fragment ervan) verwoorden voor zichzelf en kan dit oordeel toelichten.	Kan een oordeel geven over de waarde en de betrouwbaarheid van de gegeven informatie voor zichzelf en voor anderen. Kan de argumentatie in een betogende tekst op aanvaardbaarheid beoordelen.	Kan impliciete attitudes en relaties tussen sprekers vaststellen. Kan een tekst beoordelen op consistentie.

Op niveau 2F én 3F moeten studenten kunnen bepalen of de beluisterde informatie relevant, bruikbaar, interessant of op een andere manier waardevol is. Op niveau 2F hoeven zij dit alleen voor zichzelf in te schatten, maar op 3F ook meer in algemene zin, voor anderen. Of informatie voor een individu waardevol is, wordt in het examen niet getoetst. Wél moeten studenten bijvoorbeeld kunnen bepalen of informatie relevant is binnen de context van de hele tekst en kunnen afwegen of de gegeven informatie betrouwbaar is of wat deze informatie betrouwbaar maakt. Daarnaast moeten studenten op 3F kunnen aangeven of argumentatie aanvaardbaar is.

Voorbeeldvragen bij de deelcomponenten van Evalueren

De student...	Voorbeeldvragen
kan een oordeel geven over de waarde en de betrouwbaarheid van de gegeven informatie voor zichzelf en voor anderen.	<p><i>VB-EX 2014: Campagne wil einde aan microplastics</i> Heather Leslie vertelt ook over de opname van microplastics in weefsel.</p> <p>Wat maakt haar verhaal betrouwbaar?</p> <ul style="list-style-type: none"> o Ze is betrokken geweest bij onderzoek naar inname van microplastics via voedsel. o Ze onderbouwt haar verhaal met informatie uit meerdere onderzoeken. o Ze toont de relatie tussen microplastics en beschadiging van het afweersysteem aan.
kan de argumentatie in een betogende tekst op aanvaardbaarheid beoordelen.	<p><i>VB-EX 2016-2017: Premier gezocht</i> Lynn zegt dat een verstandelijke beperking niet automatisch leidt tot slecht ouderschap.</p> <p>Wat maakt deze bewering aanvaardbaar?</p> <p>De bewering is aanvaardbaar, omdat Lynn</p> <ul style="list-style-type: none"> o deze baseert op informatie van ervaringsdeskundigen. o deze toelicht aan de hand van onderzoeksgegevens. o hiervoor alleen objectieve argumenten geeft.

Samenvatten

Niveau 1F	Niveau 2F	Niveau 3F	Niveau 4F
Kan aantekeningen maken. Kan de informatie gestructureerd weergeven.	Kan een eenvoudige tekst beknopt samenvatten (voor zichzelf).	Kan een tekst samenvatten voor zichzelf en ook voor anderen.	Kan van de gesproken tekst een goed geformuleerde samenvatting maken die los van de uitgangstekst te begrijpen valt.

In het centraal examen 3F hoeven kandidaten ook bij het onderdeel luisteren niet zelf een samenvatting te schrijven. Wel kunnen er bij (kijk)luisteren mogelijke samenvattingen worden gepresenteerd, waaruit de kandidaat de beste moet kiezen. Hieronder staan twee voorbeelden, waarbij in het ene geval direct en in het andere geval indirect gevraagd wordt naar een samenvatting van de tekst als geheel of van een deel van de tekst.

Voorbeeldvragen bij Samenvatten

De student...	Voorbeeldvragen
kan een tekst samenvatten voor zichzelf en ook voor anderen.	<p><i>VB-EX 2014-2015: Flexcontracten en arbeidsmarkt</i> in dit fragment geeft Ronald van den Hoff (ondernemer) zijn visie op de tweedeling in de arbeidsmarkt.</p> <p>Welke zin vat zijn visie het best samen?</p> <p>Hij vindt het onderscheid tussen laag- en hoogopgeleiden alleen acceptabel</p> <ul style="list-style-type: none"> o als laagopgeleiden in de dienstensector ervoor zorgen dat hoogopgeleiden ongestoord hun werk kunnen doen. o als vaste contracten uitsluitend gereserveerd kunnen worden voor noodzakelijk, maar laaggekwalificeerd werk. o als ze beiden met hun eigen arbeidsvoorwaarden goed naast elkaar kunnen functioneren.
	<p><i>VB-EX 2016-2017: Premier gezocht</i></p> <p>Wat vond Alexander Pechtold goed aan het optreden van Lynn?</p> <ul style="list-style-type: none"> o Hij vond dat Lynn erin slaagde om Menno zijn mening te laten bijstellen, terwijl ze vaag bleef over haar eigen mening. o Hij vond dat Lynn heel knap gedebatteerd had, doordat ze Menno uiteindelijk wist te overtuigen met haar argumenten. o Hij vond dat Lynn liet zien dat ze een echte politicus was, omdat ze Menno's goede argumenten overnam.

Bijlage 1: Referentieniveaus taal – Lezen zakelijke teksten

	Niveau 1F	Niveau 2F	Niveau 3F	Niveau 4F
Algemene omschrijving Lezen zakelijke teksten	Kan eenvoudige teksten lezen over alledaagse onderwerpen en over onderwerpen die aansluiten bij de leefwereld.	Kan teksten lezen over alledaagse onderwerpen, onderwerpen die aansluiten bij de leefwereld van de leerling en over onderwerpen die verder van de leerling af staan.	Kan een grote variatie aan teksten over onderwerpen uit de (beroeps)opleiding en van maatschappelijke aard zelfstandig lezen. Leest met begrip voor geheel en details.	Kan een grote variatie aan teksten lezen over tal van onderwerpen uit de (beroeps)opleiding en van maatschappelijke aard en kan die in detail begrijpen.

Teksten

Tekstkenmerken	De teksten zijn eenvoudig van structuur; de informatie is herkenbaar geordend. De teksten hebben een lage informatiedichtheid; belangrijke informatie is gemarkeerd of wordt herhaald. Er wordt niet te veel (nieuwe) informatie gelijktijdig geïntroduceerd. De teksten bestaan voornamelijk uit frequent gebruikte (of voor de leerlingen alledaagse) woorden.	De teksten hebben een heldere structuur. Verbanden in de tekst worden duidelijk aangegeven. De teksten hebben overwegend een lage informatiedichtheid en zijn niet te lang.	De teksten zijn relatief complex, maar hebben een duidelijke opbouw die tot uiting kan komen in het gebruik van kopjes. De informatiedichtheid kan hoog zijn.	De teksten zijn complex en de structuur is niet altijd even duidelijk.
----------------	--	--	---	--

1. Lezen van informatieve teksten	Kan eenvoudige <i>informatieve</i> teksten lezen, zoals zaakvakteksten, naslagwerken, (eenvoudige) internetteksten, eenvoudige schematische overzichten.	Kan <i>informatieve</i> teksten lezen, waaronder schoolboek en studieteksten (voor taal- en zaakvakken), standaardformulieren, populaire tijdschriften, teksten van internet, notities en schematische informatie (waarin verschillende dimensies gecombineerd worden) en het alledaagse nieuws in de krant.	Kan <i>informatieve</i> teksten lezen, zoals voorlichtingsmateriaal, brochures van instanties (met meer formeel taalgebruik), teksten uit (gebruikte) methodes, maar ook krantenberichten, zakelijke correspondentie, ingewikkelde schema's en rapporten over het eigen werkterrein.	Kan <i>informatieve</i> teksten met een hoge informatiedichtheid lezen, zoals lange en ingewikkelde rapporten en gecondenseerde artikelen.
2. Lezen van instructies	Kan eenvoudige <i>instructieve</i> teksten lezen, zoals (eenvoudige) routebeschrijvingen en aanwijzingen bij opdrachten (uit de methode).	Kan <i>instructieve</i> teksten lezen, zoals recepten, veelvoorkomende aanwijzingen en gebruiksaanwijzingen en bijsluiters van medicijnen.	Kan <i>instructieve</i> teksten lezen, zoals ingewikkelde instructies in gebruiksaanwijzingen bij onbekende apparaten en procedures.	
3. Lezen van betogende teksten	Kan eenvoudige <i>betogende</i> teksten lezen, zoals voorkomend in schoolboeken voor taal- en zaakvakken, maar ook advertenties, reclames, huis- aan huisbladen.	Kan <i>betogende</i> , vaak redundante teksten lezen, zoals reclameteksten, advertenties, folders, maar ook brochures van formele instanties of licht opiniërende artikelen uit tijdschriften.	Kan <i>betogende</i> teksten lezen waaronder teksten uit schoolboeken, opiniërende artikelen.	Kan <i>betogende</i> teksten lezen waaronder teksten met een ingewikkelde argumentatie, of artikelen waarin de schrijver (impliciet) een standpunt inneemt of beschouwing geeft.

Kenmerken van de taakuitvoering

Techniek en woordenschat	Kan teksten zodanig vloeiend lezen dat woordherkenning tekstbegrip niet in de weg staat. Kent de meest alledaagse (frequente) woorden, of kan de betekenis van een enkel onbekend woord uit de context afleiden.	Op dit niveau is de woordenschat geen onderscheidend kenmerk van leerlingen meer. De woordenschat van de leerling is voldoende, om teksten te lezen en wanneer nodig kan de betekenis van onbekende woorden uit de vorm, de samenstelling of de context afgeleid worden.		
--------------------------	--	--	--	--

	Niveau 1F	Niveau 2F	Niveau 3F	Niveau 4F
Begrijpen	Herkent specifieke informatie, wanneer naar één expliciet genoemde informatie-eenheid gevraagd wordt (letterlijk begrip). Kan (in het kader van het leesdoel) belangrijke informatie uit de tekst halen en kan zijn manier van lezen daar op afstemmen (bijvoorbeeld globaal, precies, selectief/gericht).	Kan de hoofdgedachte van de tekst weergeven en maakt onderscheid tussen hoofd- en bijzaken. Legt relaties tussen tekstdelen (inleiding, kern, slot) en teksten. Ordent informatie (bijvoorbeeld op basis van signaalwoorden) voor een beter begrip. Herkent beeldspraak (letterlijk en figuurlijk taalgebruik).	Kan tekstsoorten benoemen. Kan de hoofdgedachte in eigen woorden weergeven. Begrijpt en herkent relaties als oorzaak-gevolg, middel-doel, opsomming e.d. Maakt onderscheid tussen hoofd- en bijzaken, meningen en feiten. Maakt onderscheid tussen standpunt en argument. Maakt onderscheid tussen drogredes en argument.	Maakt onderscheid tussen uiteenzettende, beschouwende of betogende teksten. Maakt onderscheid tussen argumenten: objectieve versus subjectieve argumenten en onderscheidt drogredes van argument. Herkent argumentatieschema's. Herkent ironisch taalgebruik.
Interpreteren	Kan informatie en meningen interpreteren voor zover deze dicht bij de leerling staan.	Legt relaties tussen tekstuele informatie en meer algemene kennis. Kan de bedoeling van tekstgedeeltes en/of specifieke formuleringen duiden. Kan de bedoeling van de schrijver verwoorden.	Trekt conclusies naar aanleiding van een (deel van de) tekst. Trekt conclusies over de intenties, opvattingen en gevoelens van de schrijver.	Kan een vergelijking maken met andere teksten en tussen tekstdelen. Kan ook impliciete relaties tussen tekstdelen aangeven. Herkent persoonlijke waardeoordelen en interpreteert deze als zodanig.
Evalueren	Kan een oordeel over een tekst(deel) verwoorden.	Kan relaties tussen en binnen teksten evalueren en beoordelen.	Kan het doel van de schrijver aangeven als ook de talige middelen die gebruikt zijn om dit doel te bereiken. Kan de tekst opdelen in betekenisvolle eenheden en kan de functie van deze eenheden benoemen. Kan de argumentatie in een betogende tekst op aanvaardbaarheid beoordelen. Kan de informatie in een tekst beoordelen op waarde voor zichzelf en anderen.	Kan argumentatie analyseren en beoordelen. Kan een tekst beoordelen op consistentie. Kan taalgebruik beoordelen.
Samenvatten		Kan een eenvoudige tekst beknopt samenvatten.	Kan een tekst beknopt samenvatten voor anderen.	Kan van een tekst een goed geformuleerde samenvatting maken die los van de uitgangstekst te begrijpen valt.
Opzoeken	Kan informatie opzoeken in duidelijk geordende naslagwerken, zoals woordenboeken, telefoongids e.d. Kan schematische informatie lezen en relaties met de tekst expliciteren.	Kan systematisch informatie zoeken (op bijvoorbeeld het internet of de schoolbibliotheek) bijvoorbeeld op basis van trefwoorden.	Kan de betrouwbaarheid van bronnen beoordelen en vermeldt bronnen. Kan snel informatie vinden in langere rapporten of ingewikkelde schema's.	

Bijlage 2: Referentieniveaus taal - Luisteren

	Niveau 1F	Niveau 2F	Niveau 3F	Niveau 4F
Algemene omschrijving Luisteren	Kan luisteren naar eenvoudige teksten over alledaagse, concrete onderwerpen of over onderwerpen die aansluiten bij de leefwereld van de leerling.	Kan luisteren naar teksten over alledaagse onderwerpen, onderwerpen die aansluiten bij de leefwereld van de leerling of die verder van de leerling af staan.	Kan luisteren naar een variatie aan teksten over onderwerpen uit de (beroeps)opleiding en van maatschappelijke aard.	Kan luisteren naar een grote variatie aan, ook complexe, teksten over onderwerpen uit de (beroeps)opleiding en van maatschappelijke aard, die ook abstracte thema's kunnen behandelen.

Tekstkenmerken

Lengte	Teksten zijn niet lang; luisterduur is 5-10 minuten.	Langere teksten; luisterduur tot ongeveer 20 minuten komt voor. Meer kan mits er enige mate van interactie mogelijk is (zoals vragen stellen).	Lange teksten komen voor, luisterduur kan 30 minuten en meer zijn, ook als er geen interactie mogelijk is.	De tekstlengte/luisterduur doet er niet meer toe.
Opbouw	De teksten hebben een eenvoudige structuur. De informatie is herkenbaar geordend, met een duidelijk gebruik van verwijfs-, verbindings- en signaalwoorden. De teksten hebben een lage	De teksten hebben een heldere structuur. Verbanden en denkstappen worden duidelijk aangegeven. De teksten kunnen redelijk informatiedicht zijn.	De teksten hebben een structuur waarbij verbanden niet altijd duidelijk of expliciet worden aangegeven. Er worden minder frequente verbindingswoorden gebruikt. De informatiedichtheid kan hoog	

Taken

1. Luisteren naar instructies	Kan voldoende feitelijke informatie halen uit instructies en aanwijzingen om taken of handelingen uit te kunnen voeren.	Kan uitleg en instructies over concrete onderwerpen begrijpen.	Kan uitleg en instructies over concrete en abstracte onderwerpen begrijpen.	Kan complexe uitleg en langere instructies begrijpen.
2. Luisteren als lid van een live publiek	Kan de hoofdlijn begrijpen van korte informatieve, instructieve en betogende teksten met een duidelijke structuur en voldoende herhaling. Kan een eenvoudig, voorgelezen of verteld verhaal begrijpen.	Kan een helder gestructureerde voordracht, toespraak of les begrijpen over vertrouwde onderwerpen binnen het eigen vak- of interessegebied. Kan een voorgelezen of verteld verhaal begrijpen.	Kan in een lange(re) uiteenzetting, beschouwing of betoog de hoofdpunten en onderbouwingen begrijpen, ook als het onderwerp buiten het vak- of interessegebied ligt en het onderwerp abstract is.	Kan de meeste voordrachten, discussies en debatten zonder moeite begrijpen.
3. Luisteren naar radio en televisie en naar gesproken tekst op internet	Kan hoofdpunten van korte en duidelijke berichten op radio en televisie en via internet begrijpen als onderwerp en context bekend zijn. Kan selectief luisteren om de benodigde informatie zoals openingstijden, adres, telefoonnummer te halen uit korte berichten op bijvoorbeeld een telefoonbeantwoorder.	Kan de hoofdpunten begrijpen van (nieuws) berichten, documentaires, reclameboodschappen en discussieprogramma's over vertrouwde onderwerpen. Kan films en televisieseries geschikt voor de eigen leeftijd volgen.	Kan de meeste gesproken teksten in radio- en televisieprogramma's en ander uitgezonden of opgenomen geluidsmateriaal begrijpen.	Kan alle gesproken tekst in radio- en televisieprogramma's en films begrijpen.

Kenmerken van de taakuitvoering

Begrijpen	Kan hoofdzaken uit de tekst halen. Kan via selectie belangrijke informatie uit de tekst halen en kan de manier van luisteren daar op afstemmen (bijvoorbeeld globaal, precies, selectief/gericht).	Kan de hoofdgedachte van de tekst weergeven en kan onderscheid tussen hoofd- en bijzaken maken. Kan relaties tussen tekstdelen leggen. Kan informatie ordenen (bijvoorbeeld op basis van signaalwoorden) voor een beter begrip. Kan wanneer nodig de betekenis van onbekende woorden afleiden uit de vorm, woordsoort, samenstelling of context. Kan beeldspraak herkennen. Kan een relatie leggen tussen tekst en beeld.	Kan (verhalende, informatieve, instructieve en betogende) tekstsoorten onderscheiden en benoemen. Kan onderscheid maken tussen mening en feit. Kan onderscheid maken tussen standpunt en argument.	Kan argumentatieschema's herkennen. Kan objectieve en subjectieve argumenten onderscheiden. Kan details begrijpen en verbinden met de hoofdgedachte.
-----------	--	---	--	--

	Niveau 1F	Niveau 2F	Niveau 3F	Niveau 4F
Kenmerken van de taakuitvoering				
Interpreteren	Kan informatie en meningen interpreteren voor zover deze dicht bij de leerling staan. Kan relaties leggen tussen tekstuele informatie en eigen kennis en ervaringen.	Kan informatie en meningen interpreteren. Kan de bedoeling van de spreker(s) of het doel van de makers van een programma verwoorden.	Kan de tekst vergelijken met inhouden uit andere teksten en kan tekstdelen met elkaar vergelijken. Kan conclusies trekken naar aanleiding van een (deel van de) tekst en over intenties, opvattingen, gevoelens, stemming en toon van de spreker(s). Kan de bedoeling van de spreker(s) verwoorden als ook de verbale en non-verbale middelen die gebruikt zijn om dit doel te bereiken. Kan onderscheid maken tussen drogreden en argument.	Kan impliciete attitudes en relaties tussen sprekers vaststellen. Kan persoonlijke waardeoordelen herkennen en als zodanig interpreteren.
Evalueren	Kan een oordeel over een tekst(deel) of televisie- of radioprogramma (of fragment ervan) verwoorden.	Kan een oordeel over de waarde van een tekst(deel) of televisie- of radioprogramma (of fragment ervan) verwoorden voor zichzelf en kan dit oordeel toelichten.	Kan een oordeel geven over de waarde en de betrouwbaarheid van de gegeven informatie voor zichzelf en voor anderen. Kan de argumentatie in een betogende tekst op aanvaardbaarheid beoordelen.	Kan impliciete attitudes en relaties tussen sprekers vaststellen. Kan een tekst beoordelen op consistentie.
Samenvatten	Kan aantekeningen maken. Kan de informatie gestructureerd weergeven.	Kan een eenvoudige tekst beknopt samenvatten (voor zichzelf).	Kan een tekst samenvatten voor zichzelf en ook voor anderen.	Kan van de gesproken tekst een goed geformuleerde samenvatting maken die los van de uitgangstekst te begrijpen valt.

